

Lietuvių išėivijos veiklos dokumentų paieškos: problemos ir jų sprendimas

Šių metų birželio 27 d. konferencijoje „Archyvai ir archyvarai dabarties iššūkių akivaizdoje“ skaityto pranešimo pagrindu paruoštame straipsnyje dėmesys skiriamas mūsų užmiršto lietuvių išėivijos dokumentinio paveldo paieškos ir suradimo procesui. Tai dokumentinio paveldo dalis, kuri dar mūsų nepasiekė (kažkur laikoma, užmiršta), kuri yra tarp sunykusio (sunaikinto ar kitaip pražuvusio) ir išsaugoto paveldo, patekusio į išėivijos ir Lietuvos atminties saugyklas. Straipsnio teiginiai yra paremti autoriaus ilgamete dokumentų paieška savo tyrimams. Šiuo klausimu teko ne kartą oficialiai ir neoficialiai kalbėti, o dabar yra galimybė paviėšinti apibendrinantį tekstą ir sulaukti pritarimo arba ne.

Dr. Juozas SKIRIUS, VDU profesorius, Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos mokslinis tyrėjas

PASAULIOLIETUVIS.LT

Bene daugiausia privačių organizacijų ir asmenų veiklos dokumentų yra sukaupę Lietuvos literatūros ir meno archyvas, bibliotekų rankraštynai, muziejų fondai, jau nekalbant apie išėivijos archyvus. Jie nuolat pasipildo naujais dokumentais, daugiausia iš artimos praeities. Bet didžiausia bėda – senojo lietuvių išėivijos (XIX a. antros pusės – XX a. pirmos pusės) užmirštų veiklos dokumentų paieškos ir suradimas. Vis dėlto tenka pripažinti, kad surinkti ir išsaugoti pavyksta tik mažą, bet labai svarbią pažintiniu požiūriu lietuvių išėivijos parengtų veiklos dokumentų dalį.

Yra teisinis pagrindas kaupti ir saugoti nevalstybinius dokumentus

Būtina pažymėti, kad nevalstybinių dokumentų (įskaitant ir išeivijos) kaupimo ir saugojimo įstatyminė bazė Lietuvoje yra parengta. Kaip pavyzdį pateiksime keletą svarbiausių teisės aktų.

Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje sakoma, kad „nacionalinis dokumentų fondas gali būti papildomas išliekamąją vertę turinčiais nevalstybinių organizacijų, privačių juridinių ir fizinių asmenų veiklos dokumentais, taip pat iš kitų valstybių gautais Lietuvos istorijos paveldo ar su Lietuva susijusiais dokumentais ar jų kopijomis“ (naujoji įstatymo redakcija įsigaliojo 2005 m. sausio 1 d.)[\[1\]](#).

Dar 2003 m. spalio 30 d. buvo priimtas LR Vyriausybės nutarimas Nr.1354, patvirtinantis *Lietuvos kultūros vertybių, esančių užsienyje, paieškos ir integravimo į Lietuvos visuomeninį gyvenimą koncepciją*. Nuo tada Kultūros ministerija ir Kultūros paveldo departamentas vykdo ir organizuoja Lietuvai svarbaus paveldo užsienyje paieškas, indentifikavimą, išsaugojimą ir sugrąžinimo programą[\[2\]](#).

Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2011 m. spalio 3 d. įsakymu patvirtintame *Nacionalinio dokumentų fondo papildymo tvarkos apraše* kalbama apie nevalstybinių organizacijų, privačių juridinių ir fizinių asmenų (ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje) veiklos dokumentų priėmimą į valstybės archyvus[\[3\]](#). Kartu nurodomas tų dokumentų išskirtinumas ir svarba visuomenei.

Būtina paaiškinti, kad *privatūs juridiniai asmenys* – tai nevalstybinės organizacijos (partijos, sąjungos, ūkinės organizacijos, draugijos, klubai ir pan.), o *fiziniai asmenys* – tai visuomenės ir kultūros veikėjai, organizacijų vadovai ir aktyvūs žmonės, kaupiantys savo veiklos dokumentus (egodokumentus) asmeniniuose ar šeimos archyvuose.

Nuolat kylantys pavojai prarasti asmeninių archyvų dokumentinį paveldą

Valstybiniuose teisės aktuose aptartas privačių juridinių (organizacijų) bei fizinių asmenų (veikėjų) veiklos dokumentų įsigijimo kelias. Galima pastebėti, kad daugiau fiksuojamas paties asmens suinteresuotumas perduoti turimus dokumentus saugoti į valstybės archyvą (*Nacionalinio dokumentų fondo papildymo tvarkos apraše* sakoma, kad dokumentai „priimami per mėnesį nuo

juridinio ar fizinio asmens sutikimo ar kreipimosi“). Tai svarbu, bet tikimybė, kad bus pasiūlyta perduoti dokumentus, ypač išėivijoje, kaip rodo patirtis – yra nedidelė (nes dauguma žmonių, dokumentų saugotojų, nežino, kur kreiptis; kiti dar nenori „skirtis“ su savo saugomais dokumentais; yra abejojančių, ar tikslinga perduoti dokumentus vienai ar kitai saugojimo įstaigai; yra ir tokių, kurie net nežino, ką turi).

Ypač sudėtinga situacija susiklosto, kai iš gyvenimo pasitraukia savo veiklos dokumentų, vadinamųjų egodokumentų, asmeniniame archyve saugotojas. Išskyla didelė tikimybė, kad tie sukaupti dokumentai gali būti sunaikinti. Daugumoje išėivijos organizacijų dokumentai dažniausiai buvo kaupiami ir saugomi organizacijų vadovų ir sekretorių namuose. Tokių dokumentų paveldėtojai (t. y. artimieji, tolimesni giminės ar šeimos draugai) paprastai jau neturi dokumentų kaupėjo ir saugotojo sentimentų, dažnai nesupranta dokumentų išliekamosios istorinės reikšmės. Todėl, po savininko mirties tvarkant paveldėtas patalpas, iš jų „iššluojama“ (iš kambarių, palėpių ir garažų) neva nereikalinga sukaupta makulatūra. Tiesiog išvežama į sąvartynus arba sudeginama. Tai rodo pats išėivijos gyvenimas, kuriame gausu liūdnų pavyzdžių iš lietuvių diasporos veiklos palikimo.

Iki šiol istorikai apgailestauja, kad nebuvo išsaugotas pirmojo JAV lietuvių istorijos tyrinėtojo, visuomenės veikėjo ir laikraščių redaktoriaus kunigo dr. Antano Miluko (1871–1943) sukauptas gausus asmeninis archyvas. Amžininkų prisiminimais, po A. Miluko mirties į jo vietą Šv. Pranciškaus sanatorijoje Roslyne (Niujorkas) atvykęs kapelionu paskirtas nelietuvis kunigas dviem sunkvežimiais išvežė archyvą į sąvartyną. (Tiesa, nedidelę dalį knygų, nebaigtų rašyti veikalų ir straipsnių rankraščių, fotografijų, rastų A. Miluko kambarėje, sanatorijos viršininkė išsiuntė jo seseriai Marijonai į Filadelfiją[4]. Jų likimas mums nežinomas. Be to, dalį A. Miluko redaguoto laikraščio „Žvaigždė“ archyvo priglaudė jo talkininkė Julija Pranaitytė. Bet po jos mirties 1944 m. archyvinė medžiaga, saugota jos namuose, taip pat buvo sunaikinta – sudeginta[5]).

Panašaus likimo sulaukė aktyvaus taip pat pirmos bangos išėivijos veikėjo, verslininko, PLB pirmininko Juozo Bačiūno-Bachuno (1893–1969) asmeninis archyvas, kurio tik mažytę dalį pavyko išgelbėti jo artimam bičiuliui, vėliau tapusiam Lietuvos Prezidentu, Valdui Adamkui. Štai ištrauka iš jo laiško: „Staigi ir netikėta J. Bačiūno mirtis mane užklupo Floridoje (...) Pasiekiau Tabor Farma (kurioje gyveno J.B.) po 36 valandų, kur jau pilnai šeimininkavo velionio

giminaičiai (...) Mano bandymas gelbėti sutelktą neįkainuojamos vertės lituanistinę medžiagą, istorinės vertės prieš 1918 m. susirašinėjimą J. Bačiūno su nepriklausomybės kūrėjais, kurią aš pats savo akimis mačiau, man jau buvo nebeprieinama, nes visa tai užvaldė vienas iš J. Bačiūno brolių ir minimi giminaičiai. Visa tragedija ta, kad giminaičiai visiškai analfabetai lietuvybei, nemokėjo net lietuviškai (...) Jokie aiškinimai nepadėjo (...) vertinga medžiaga – laiškai buvo sunaikinti – sudeginti.“[\[6\]](#)

J. Bačiūnas (Bachunas) su V. Kamantu Tabor farmoje 1964 m. VDU Lietuvių išeivijos instituto nuotr.

Iki šiol nežinoma, kur yra ir vieno iš pagrindinių JAV lietuvių socialistų vadovų, dienraščio „Naujienos“ ilgamečio redaktoriaus ir aktyvaus visuomenininko, ilgamečio Amerikos lietuvių tarybos sekretoriaus dr. Pijaus Grigaičio archyvas. Sklando gandai, kad jo kauptas didelis archyvas sunaikintas. Bet kol tai aiškiai nepatvirtinta, dar yra vilties kur nors, ką nors surasti.

Labai liūdna naujiena, kurią sužinojau 2018 m. lankydamasis Los Andžele, – tai žinomo leidėjo, žurnalo „Lietuvių dienos“, periodinių leidinių „Kalifornijos lietuviai“ ir „Lietuviai Amerikos Vakaruose“ savininko ir daugelio knygų išleidimo iniciatoriaus, įvairių JAV lietuvių organizacijų nario bei vadovo Antano Skiriaus (1911–2004) gausaus archyvo sunaikinimas – medžiaga iš dviejų garažų buvo išvežta į sąvartyną.

Išsivijos visuomenėje, deja, tai vyksta ir toliau. Galima prisiminti liūdną poeto Bernardo Brazdžionio asmeninio archyvo likimą. Visa tai jau tampa naikinamų archyvų klasikiniais pavyzdžiais. Jų galėjo ir galėtų būti nepalyginamai mažiau, jeigu aplinkoje būtų atsiradę žmonių, suprantančių tų archyvų išliekamąją vertę lietuvių išsivijos istorijai ir bendrai Lietuvos istorijai ir laiku užkirtusių kelią tokiam naikinimo veiksmui.

Leonardas Šimutis, 1913 m. Iš P. Beinoriaus šeimos nuotraukų rinkinio.

Be jokios abejonės yra nemažai ir teigiamų pavyzdžių. Vienas iš tokių - tai JAV lietuvių laikraščių „Katalikas“, „Vytis“, „Garsas“ ir „Draugas“ redaktoriaus, ilgamečio JAV lietuvių patriotinių srovių politinės organizacijos - Amerikos lietuvių tarybos pirmininko, stambių katalikiškų organizacijų vadovo Leonardo Šimučio (1892-1975) gausus asmeninis archyvas, išsaugotas ir net sutvarkytas jo sūnaus kompozitoriaus Leonardo Šimučio. LTSC pirmininko, jau mirusio prof. dr.

Jono Račkausko pastangomis šis ypatingos reikšmės archyvas yra saugomas Pasaulio lietuvių archyve Lituanistikos tyrimo centre Lemonte. Tai tik vienas iš daugelio pavyzdžių.

Galimi praktiniai veiksmai rasti dar nesunaikintą archyvinę medžiagą

Ką reikėtų daryti, siekiant surasti ir nors iš dalies išsaugoti asmenų sukauptą, ypač senojo laikotarpio, rašytinį ir vaizdinį paveldą? Mano įsitikinimu, jo dar tikrai yra! Lietuvių išėivių palikuonys vis dar saugo kai kuriuos relikтус, kurie primena jiems jų tėvus, senelius ir prosenelius.

Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Lemonte nuotr.

Būtina pažymėti, jog turime būti realistai ir surasti, kad Lietuvos archyvarai ar užsienio lietuvių institucijų, kaip Lituanistikos tyrimo centras Lemonte, Amerikos lietuvių kultūros archyvas Putname, Kanados lietuvių archyvo-muziejaus, Australijos LB archyvo Adelaidėje ir kitų lietuviškų archyvų, darbuotojai vieni visko sužiūrėti, surinkti tikrai negali. Jiems reikalinga ne tik parama pinigais, bet

ir talkininkų pagalba. Kas jais gali ir turi būti?

Pirmiausia į talką turi ateiti ir ateina mokslininkai (istorikai, literatūrologai, kultūrologai ir kt.). Kiekvienas tyrinėtojas nagrinėdamas savo temą, betarpiškai susietą su išeivijos problematika, neišvengiamai „prisiliečia“ prie išeivijos organizacijų, prie organizacijų vadovų, jų veiklos, jų parengtų dokumentų.

1. Todėl yra natūralu, kad kiekvienas iš mūsų ne tik bandome ieškoti išeivijos veiklos dokumentų archyvuose ar rankraštynuose, bet ir aiškinamės, kur dar dokumentai galėtų būti išlikę. Bandome surasti esamus ir buvusių aktyvius veikėjus, ieškome juos pažinojusių žmonių, giminių; prašome jų leidimo susipažinti su asmeniniuose archyvuose laikomais dokumentais, nuotraukomis ir pan. Jeigu pavyksta užmegzti ryšį, „įsiprašyti“ pamatyti tos dokumentinės medžiagos, tai tyrinėtojas privalo atlikti tolesnį veiksmą.
2. Tyrinėtojas vertina šių dokumentų reikšmę, išliekamąją vertę. Šiuo atveju tyrinėtojas jau turi būti ne tik mokslininkas, bet ir patarėjas asmens, kuris saugo istorinės reikšmės medžiagą. Privalome jam paaiškinti šios medžiagos svarbą Lietuvos istorijai; pažymėti, kad ją būtina išsaugoti ateičiai. O tai galima geriausiai padaryti dokumentus perduodant archyvui arba rankraštynui, kur jie bus ne tik saugomi ir tvarkomi, bet ir prieinami tyrinėtojams.
3. Mokslininkas neturi užsidaryti savyje – pasitenkinti savo atradimais. Jis privalėtų informuoti archyvą ar vietos instituciją (išeivių bendruomenę). Taigi tapti tarpininku tarp dokumentų saugotojo ir archyvo, rankraštyno ar išeivių vietos institucijos. Pagaliau yra ir tam tikra tradicija – žiniasklaidoje mokslininkas pasidalina savo atradimais, aprašydamas surastus naujus dokumentus. Tiesa, ši tradicija jau kiek primiršta. Būtina mokslininkams ją atgaivinti! (Gal būtų tikslinga papildyti su šuo klausimu susijusius archyvų veiklą reglamentuojančius atitinkamus dokumentus?).

Labai svarbu ir tai, kad Lietuvos archyvai įsipareigotų finansuoti tos medžiagos surinkimą ir pargabenimą (ir iš užsienio, ir Lietuvoje). Tai viena iš sąlygų, kuri gali turėti reikšmės, kai asmeniui tenka apsispręsti perduoti savo asmeninį archyvą. Reikia turėti omenyje ir tai, kad asmuo ar jo paveldėtojas gali paprašyti ir atlygio už saugomus dokumentus. Šiuo atveju būtina tokių dokumentų gilesnė ekspertizė ir apsisprendimas pirkti ar ne, nustatyti kainą.

Norėčiau pasidalinti mažyte sėkmės istorija, kuri parodo, kad nereikia nuleisti rankų, kad galima kai ką surasti. Palaikau ryšį su Klivlando lietuvių klubo bibliotekos ir archyvo vedėju Andriu Jonu Dunduru. Prisiminęs, kad Klivlande gyveno dr. Stasys Tamošaitis (g. 1897-?), JAV lietuvių tautininkų organizacijos – Lietuvai vaduoti sąjungos pirmininkas 1942-1945 m., vienas iš BALF steigėjų, Lietuvių kultūros fondo Klivlande pirmininkas, 2020 m. pabaigoje paklausiau Andrio, ar jis ką nors žino apie šį aktyvų išeivijos veikėją, nusiunčiau senuose dokumentuose surastą S. Tamošaičio adresą. Andrius nustebo, nes nurodytas adresas buvo šalia jo gyvenamojo rajono. Jis paprašė laikraščio „Dirva“ administratorių Algį Matulionį, taip pat gyvenantį Klivlande ir palaikantį ryšį su vyresniąja išeivių karta, pasidomėti, kam priklauso tas namas. Paaiškėjo, kad dar gyva Stasio Tamošaičio dukra. Andriui pavyko susitikti su S. Tamošaičio giminaičiais, iš jų gavo nuotraukų ir dokumentų, patekusių į Klivlando lietuvių klubo biblioteką ir archyvą (apie tai mane informavo Andrius J. Dunduras). Taigi neprireikė nei pinigų, nei didelių pastangų, o užteko tik reikiamą informaciją perduoti tiems, kurie gali padaryti nedidelius žingsnius ir išsaugoti istorijai, kad ir nedaug, bet reikalingos tyrimams istorinės medžiagos.

Pateiktas pavyzdys atskleidžia ir antrą talkininką archyvarams. Kiekviena lietuvių bendruomenė taip pat kaupia, saugo ir, reikia tikėtis, tvarko savo veiklos dokumentus. Bendruomenės nariai taip pat privalėtų aktyviau įsijungti į išeivijos senesnės kartos palikimo paieškas savo gyvenamojoje šalyje, konkrečioje vietovėje. Šių dienų išeivijos bendruomenių atstovai bendraudami su ankstesnių bangų lietuvių išeivijos palikuonimis (dipukais, jų vaikais ir vaikaičiais arba grynorių trečios, ketvirtos ar penktos kartos atstovais) galėtų: atkakliau pasidomėti, pasiaiškinti, ar kas nors turi senų dokumentų arba žino, kad kur nors palėpėje ar garaže yra dėžių su tokiais dokumentais; b) bandyti pažiūrėti, kokia ten yra medžiaga ir ją registruoti; c) įtikinti ją saugojusius žmones, kad tai išeivijos istorijai svarbūs dokumentai (pavyzdžiui fotonuotraukos, laiškai, asmeniniai dokumentai, spauda, atributika ir pan.) ir d) bandyti perimti tuos išsaugotus senus dokumentus arba rekomenduoti perduoti juos saugojimo įstaigoms: lietuvių archyvams, lietuvių bendruomenei, vietos lietuvių tautiniams namams ar pan. Reikia pasidžiaugti, kad dabartinė PLB pirmininkė Dalia Henke supranta šios problemos svarbą. Man ji ne kartą yra sakiusi, kad ta kryptimi bendruomenėse dirbama. Tai labai gerai. Bet būtina bendruomenių nariams nuolat tai priminti, skatinti tokias paieškas; būtina skelbti žiniasklaidoje apie surandamus dokumentus, pagerbti juos radusius aktyvistus ir tuos, kurie

išsaugojo savo tėvų ar senelių, aktyvių išeivijos veikėjų egodokumentus ar organizacijų dokumentus.

Trečias talkininkas – Lietuvos atstovybių (ambasadų, konsulatų) užsienio valstybėse personalas, kuris taip pat privalo atlikti tam tikrą archyvarų talkininkų vaidmenį. Šių darbuotojų, nuo ambasadoriaus iki aptarnaujančio personalo, viena iš jų veiklos šventų užduočių, šalia svarbių Lietuvai rinkų paieškos ir politinių reikalų, turėtų būti to krašto lietuvių bendruomenės, ypač senosios kartos atstovų, veiklą atspindinčių dokumentų ir atributikos paieška. Būtina kalbėtis su tautiečiais, susitikimų metu klausti, domėtis. Jeigu pavyksta ką nors sužinoti – tuojau fiksuoti ir registruoti, susisiekti su Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba, pagal galimybes rinkti medžiagą ir organizuoti jos gabenimą į Lietuvą ar perduoti vietos dokumentų saugykloms. Tiesa, keletą pavyzdžių turime, bet tai tik epizodai. (Gal ir šiuo atveju reikėtų aiškesnių tokią diplomatų veiklą įteisinančių dokumentų, kurie atspindėtų glaudesnę Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos ir Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnybos bendradarbiavimą.)

Mokslininkai, dirbantys užsienio archyvuose ir bendraujantys su vietos lietuvių veikėjais, privalėtų palaikyti ryšį su Lietuvos atstovybių darbuotojais, juos informuoti apie sutiktus žmones, saugančius asmeninius ar organizacijų archyvus. Tokiu būdu būtų toliau daromas, gerąja prasme, „spaudimas“ gauti tuos archyvus Lietuvai.

Kaip jau buvo minėta, lietuvių išeivijoje organizacijų archyvai daugiausia buvo kaupiami jų vadovų ar organizacijos sekretorių namuose. Tiesa, būta ir yra išimčių: kai kurios organizacijos turėjo arba turi savo pastatus ar patalpas, kur buvo ir yra laikomi veiklos dokumentai. Dokumentai dar buvo saugomi bažnyčiose, vienuolynuose, laikraščių redakcijų ir klubų patalpose. Bet ir čia kilo ir tebekyla tam tikrų pavojų – organizacijai baigus veikti, jos pastatus ar patalpas parduodavo arba išnuomodavo. Archyvo likimas tokiu atveju jau „pakimba ant plauko“?! Jis gali būti ir išmestas, jeigu kuris nors iš buvusios organizacijos narių jo „nepriklaudžia“. Bet ir tolesnis tokių archyvų likimas dažnai lieka neaiškus.

Galimi keli pavyzdžiai: „Susivienijimo lietuvių Amerikoje“ šimtamečio pastato Niujorko centre rūsyje yra sukauptas didelis archyvas, kur saugomi dokumentai, datuojami net nuo XIX a. pabaigos. Kartas nuo karto pasirodydavo informacija apie šio pastato pardavimo galimybę. Nors JAV lietuviai ir bando išsaugoti pastatą, teigia, kad jis nebus parduotas, bet aiškių ateities garantijų nėra. Kas

lauktų to archyvo, jeigu būtų nutarta perduoti pastatą? Ar JAV lietuvių bendruomenė pajėgtų jį kur nors perkelti, ar sutiktų perduoti archyvą Lietuvai?

Prieš metus teko lankytis vienoje iš seniausių lietuvių gyvenamųjų vietovių Baltimorės mieste – Baltimorės lietuvių namuose, kur yra įkurta lietuviška biblioteka ir muziejus, vadovaujamas didžiulio entuziasto, mums gerai žinomo garbaus amžiaus grynorių palikuonio Henry Gaidžio (g. 1940). Jis man parodė du kambarius, prikrautus dėžių su dokumentais ir eksponatais – niekas neaprašyta, ir niekas man negalėjo pasakyti, koks dokumentinis paveldas ten saugomas. Pirmą mintį, kuri man šovė į galvą, buvo tokia: Kas ištikis šias vertybes ir dokumentinį paveldą pasitraukus H. Gaidžiui? Panašių išveivų namų, kur yra sukrauta tam tikra archyvinė medžiaga, rasime ne tik JAV, bet ir kitų kraštų lietuvių bendruomenėse. Todėl kaip tik ir būtinas Lietuvos atstovybių kartu su vietos bendruomenėmis vykdomas ne tik akylas tokių objektų stebėjimas ir savalaikis reagavimas, bet pirmiausia – bandymas išsiaiškinti, ką saugo tokių lietuvių namų archyvai išveivijoje.

Be jokios abejonės, reikia žmonių, kurie galėtų tvarkyti tą paveldą, reikalingos lėšos. Išveivijos tyrinėtoja, kolegė D. Dapkutė yra pastebėjusi, kad daugelį darbų atlikti trukdo finansinių ir žmogiškųjų išteklių trūkumas ne tik išveivijoje, bet ir Lietuvoje[7]. Gal tiems ir panašioms reikalams galėtų daugiau lėšų skirti ir *Lietuvių fondas* ar *Tautos fondas*, kurie yra sukurti rūpintis lietuvybe, išveivijos kultūra.

Taigi, be jokios abejonės, dar galima „surankioti“ lietuvių išveivijos veiklos praeityje liudijimus – dokumentinį paveldą. Bet tam reikia dar aktyviau, kolegiškai Lietuvos archyvams bendradarbiauti su Pasaulio Lietuvių Bendruomene (atskirų šalių lietuvių bendruomenėmis, jų piniginiiais fondais), Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ir kultūros ministerijomis, su mokslininkais, besidominčiais lietuvių išveivijos istorija. Tas bendradarbiavimas neturėtų būti paliktas savieigai ir priklausyti vien nuo mūsų sąmoningumo ar geros valios, bet privalo būti gerai suderintas, galbūt koordinuojamas to paties Archyvų reikalų komiteto.

Tenka priminti, kad neužtenka vien formalių dokumentuotų nutarimų ir įpareigojimų, bet reikia dar ir visų atsakingų žmonių natūralaus noro surasti, išsiaiškinti, surinkti tai, ką dar galima išsaugoti. Mūsų visų pastangas, atliktus darbus neabejotinai vainikuos pasiekti rezultatai. Jie, be jokios abejonės, praturtins mūsų žinias apie išveivijos praeitį, pastangas išsaugoti lietuvybę

užsienyje; pagilins išėivijos ryšių su senąja Tėvyne suvokimą. Suprantama, tai papildys ir bendrąją Lietuvos istoriją.

[1]

<https://www.infolex.lt/teise/DocumentSinglePart.aspx?AktoId=46850&StrNr=1>

[2] <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.362190>

[3]

<https://savadai.savadai.lt/document.php?id=11394&PHPSESSID=923231d55d24ecd25640c5bc1de2171c>

[4] Vladas Mingėla. *Kun. Antanas Milukas. Jo gyvenimas ir darbai*. Detroit, 1962, p. 317, 376.

[5] Remigijus Misiūnas. Pirmieji bandymai kaupti senosios lietuvių išėivijos dokumentinį paveldą JAV. *Knygotyra*. 2012, nr. 59, p. 38.

[6] Juozas Skirius. *Lietuvių visuomenininkas ir diplomatas Bronius Kazys Balutis (1880-1967). Tėvynei paaukotas gyvenimas*. Vilnius: Vaga, 2001, p. 804.

[7] Daiva Dapkutė. Lietuvių diasporos dokumentinis paveldas: susigrąžinimo, pažinimo ir tyrimų problemos. *Istorija*. 2022, t. 127, nr. 3, p. 71, 75.

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.